

Matts Höjer och Eva Ölwing på Orientaliska mattateljén i Stockholm.

Konsten att rädda en matta

TEXT: TINA IGNELL FOTO: BENGT ARNE IGNELL

PÅ GOLVET MED KORSLAGDA BEN sitter Eva Ölwing och hennes medarbetare Matts Höjer och reparerar en söndertrasad orientalisk matta. Mattan, som får en ny stadkant efter att familjens hund har tuggat på den, är en knuten Talish, från södra Kaukasus. Många av knutarna är så slitna att luggen inte längre är kvar, endast fragment av knuten (som ett litet stygn) syns. I många små fält lyser varpen och inslaget igenom, det som kallas mattans fundament.

– När det gäller den här mattan reparerar vi i första hand stadkanterna för att den överhuvudtaget ska gå att använda igen. Det gör att mattan håller ihop i sin form och är en mycket effektiv åtgärd, berättar Eva Ölwing.

På några ställen är (fula) lagningar redan gjorda och nya knutar är isydda. Utifrån en gemensam diskussion med kunden läggs en rimlig ambitionsnivå på hur mycket som ska göras. I det här fallet tycker inte Eva att det är motiverat att fylla i alla slitna fält med nya knutar. Istället har hon rekommenderat kunden att själv fylla i mönstret med stygn som sys över två varptrådar. Det efterliknar de nedslitna knutarna där luggen är borta.

En närapå osynlig reparation med knutar som klippts ner så de ser slitna ut.

Är man lite händig kan man klara det arbetet själv. Svårigheten kan vara att hitta rätt färg och rätt garn. Eva använder själv ett relativt mjukt tvåtrådigt ullgarn som hon färgar in med syrafärger.

– För oss är det viktigt att lägga arbetsinsatsen på en nivå som motiveras av mattans värde och det händer att vi helt avråder att reparera en matta om det visar sig att den inte är värd det.

Hon tycker inte heller att det är ekonomiskt motiverat att lämna in en matta för reparation innan man ska sälja den, de pengarna är svårt att få igen.

För den som själv vill laga sin matta och lära sig hur det går till erbjuder Eva Ölwing kurser. Under en helg får man på små provbitar lära sig att kasta över stadkanten runt, runt med kaststygn. En stadkant kan bestå av flera kablar.

Man får även lära sig olika stoppsömmar i mattans franskanter för att undvika att mattan repas upp.

Dessa två åtgärder är fundamentala anser Eva. För att en matta ska kunna få ett fortsatt liv krävs det att staderna och kanterna är intakta. Utöver detta får man också lära sig att laga ett mindre hål.

EVA RULLAR UPP EN RARITET. Det är ett stort fragment av en matta, en Esfahan från centrala Iran, troligen från 1600-talet. Den är sliten, lappad och lagad, men många av färgerna har fortfarande en briljans och vittnar om att det med säkerhet rör sig om växtfärger och i detta

Ovan En bit av mattan spänns med häftpistol på en liten ram. Nya varptrådar och inslag sys i kanten, och man har fått en ny kabel.

Nedan För att stoppa förfallet och "låsa fransarna" på en sliten frans knyts ett dubbelt halvslag kring några varptrådar.

Nedan Nya nockor träs i med en kombinerad krok och kniv. Luggen klipps för att likna de slitna.

Eva Ölwing har fått uppdrag av Peter Willborg att montera ett slitet mattfragment från 1600-talet, en Esfahan. Det blå partierna är indigofärgade och mest välbehållna.

fall även ett rött pigment från lacklusen. De blå partierna är fortfarande välbehållna. Luggen känns mjuk när man stryker med handen över mattan. De är indigofärgade. Indigon har skyddat fibern mot nedbrytning och lyser fortfarande intensivt i djupt blått och ljusare blågrönt i den vackert mönstrade mattan. I de tomma bortvittrade partierna kan beige och brunaktiga färger, infärgade med hjälp av koppar- eller järnvitriol, ha suttit. Metallerna har påskyndat nedbrytningen av fibrerna.

EVA PEKAR PÅ NÅGRA av de karaktäristiska mönsterformerna som finns i dessa mattor: bladformer, och palmetter d v s en blomform i genomskärning, och en slinga som vittnar om influenser från Kina via Sidenvägen – ett molnband.

Mattfragmentet ägs av mattsamlare och matthandlare Peter Willborg. Han har bett Eva om ett förslag på en professionell montering. Eftersom väven redan är så illa medfaren kan man, anser både han och Eva, skära ut de stycken som är intressanta och montera dem som enskilda konstverk. Det skulle dessutom vara en bättre ekonomisk lösning när de ska möta sin marknad bland mattsamlare.

Eva Ölwing och Peter Willborg känner varandra väl. Det var hos honom Eva började sin yrkesbana som mattreparatör på 1980-talet. Hon arbetade då halvtid som laboratorieassistent. För att få ytterligare en halvtidsanställning började hon att arbeta hos Peter Willborg. Efter hand väcktes intresset för de orientaliska mattorna. Hon lärde sig varifrån de kom, under vilken tid de var tillverkade, tekniker och material.

– Peter var den bästa läromästaren. Ofta hade vi regelrätta förhör. Den persiska geografien var som att lära sig ett nytt språk, men ju mer jag lärde mig, desto mer fascinerad blev jag.

Eva har alltid varit intresserad av att arbeta med sina händer, även om hon aldrig har vävt. När mattorna hos Peter Willborg behövde repareras lärde hon sig hur det bäst skulle utföras och med tiden behärskade hon konsten att genomföra de lagningar som behövde göras.

– Facit finns i mattan. Det gäller att lära sig se och att läsa av.

I BÖRJAN AV 1990-TALET, efter åtta år hos Peter Willborg, var det dags att starta eget. I början var de två delägare, nu är hon ensam. Till sin hjälp har hon två medarbetare.

Kontakten med Peter Willborg är fortfarande viktig, liksom samarbetet med Callerts mattvävt som hon anser vara Sveriges skickligaste tvätterier när det gäller orientaliska mattor. De både kemtvättar och vattentvättar, och vet när man ska göra vilket. Är mattan hårt smutsad är kemtvätten ofta den bästa metoden för att bli av med smågrus och stoff, vattentvätten läser smutsen när fibrerna sväller. I övrigt är vattentvätt att föredra eftersom den löser all vattenlöslig smuts typ urin och matrester. Många av mattorna som lagas i ateljén tvättas och ångas i tvätteriet.

OM EVA SKA GE NÅGRA RÅD inför ett köp av en matta poängterar hon att man ska vara noga med att titta på stadkanterna. De nyare mattorna knyts ibland i breda format och skärs i mindre bitar. Staderna

görs genom att langettera över den yttersta knutraden. Tittar man noga kan man se att inslaget är avklippt (även om det kan vara svårt att se på en tätknuten kvalitetsmatta). En stad som denna kan släppa helt från mattan. När det gäller materialet i de orientaliska mattorna har det blivit en generell försämring efter 1940-talet anser både Eva och hennes medarbetare Matts. Ullen är sämre och mattorna tenderar att göras i grövre kvaliteter.

– Men det behöver inte vara en mycket gammal matta för att den ska hålla en hög kvalitet. Mattor tillverkade under 1930-talet kan vara av yppersta klass, poängterar Eva. ■

Rätt behandling kan ge mattan ett långt liv.

- Dammsug mattan medluggs, dammsug inte över fransarna, då håller de bättre.
- Piska inte dina mattor.
- Tvätta mattorna med ca 20 års mellanrum eller när de känns smutsiga.
- Se efter franskanter och stadkanter och reparera dem innan skadan blir större.
- Om mattan blir bubblig, sträck den innan slitveck uppstår.
- Ställ aldrig blomkrukor på mattorna utan att sörja för god luftförsörjning mellan krukorna och mattan.

Förvara inte textilier i fuktiga utrymmen, inte heller på för varm plats, då skadeinsekter trivs på mörka och varma ställen.

KÄLLA: EVA ÖLWING, www.mattateljjen.se

Att läsa: Orientmattans Underbara Värld av Jon Thompson (på engelska och svenska) ISBN 91-85846-96-1

Oriental Carpet Design av P.R.J. Ford (på engelska) ISBN 0-500-27664-1

Världens Vackraste Mattor, Illustris förlag (på svenska) ISBN 91-7033-107-3

Orientaliska Mattor av Knut Larsson (på svenska) ISBN 91-34-51140-7